

Tena Štivičić: *Tri zime*
 Redatelj: Ivica Buljan
 Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu
 Premijera: 30. travnja 2016.

Dragan Despot, Luca Anić

Foto: Mlara Bratoš

Matko Botić

Adaptacija kuće i njezinih stanara

Hrvatsko društvo, razlomljeno ključnim povijesnim datumima, obilježeno sustavima vrijednosti koji su stvarani kao da prošlost ne postoji, najbolje se vidi iz totala, širokog kadra koji obuhvaća nekoliko generacija i barem isto toliko pripadajućih društvenih poredaka. U tako širokom planu neupitne istine dobivaju neminovne upitnike, ljudska patnja pojačava se društvenim kontekstom, a velike geste domoljublja i čovjekoljublja razotkrivaju se kao povijesnom trenutku prilagodljiva licemjerja. Na kazališnoj sceni takve, širokokutne predstave do sada su uglavnom vlastiti narativni potencijal crpile iz romaneskne građe, od riječkog *Vježbanja života*, znakovitog burevješnika Nedjeljka Fabrija, Darka Gašparovića i Georgija Para, do melankoličnog osječkog *Unterstadta* Ivane Šojat Kući i Zlatka Svibena. Obje predstave računaju nanarativni suvišak proznog izvornika, koji će vješta redateljska ruka pretvoriti u razbarušeni totalni teatar, šizofren i pompozan kao i vremena o kojima govore. *Tri zime* Tene Štivičić i Ivica Buljana drugačija je kazališna biljka, iako s navedenim predstavama dijeli zajednička obilježja transgeneracijske obiteljske sage. Dramatičarka u *Tri zime* sama zadaje narativni tempo i precizno odvaja odnose među licima, a redatelj svjesno sebe stavlja u drugi plan, s obzirom na to da je riječ o prvoj izvedbi na hrvatskom jeziku, trudeći se nenaometljivo pročitati *tuđu* dramu, umjesto da scenski osmišlja *svoju*.

Dramski opus Tene Štivičić dosad je s kazališnih scena progovarao iz jasno određena generacijskog ključa, od mladenačkih borbi za samoodređenje u tekstovima *Nemreš pobjeć od nedjelje* i *Dvije*, do egzistencijalne gorčine u samoci *meltingpotovskih Krijesnica* i drame *Fragile*. Najslojevitije njeno djelo izvedeno na domaćim kazališnim daskama, *Tri zime*, ne iščitava *Zeitgeist* samoga za sebe, nego ga postavlja u dijakronijsko, povijesno okružje, promatrajući ga kao posljedicu s brižljivo ocrtanim uzrocima. Obrtanjem osnovne, tematske osi za devedeset stupnjeva, od *društvenedorodne* prema *povijesnoj* okomitoj, Tena Štivičić odlučuje se na ispisivanje ambicioznog dramskog djela čija se društvena aktualnost ne zaustavlja na dijagnozi stanja, već tu dijagnozu pokušava postaviti u širi povijesni kontekst.

Tri zime priča je o četirima generacijama jedne obitelji kroz tri vremenska razdoblja i tri simptomatska društvena trenutka, a započinje krajem Drugog svjetskog rata, nastavlja se u osvjet ratnog raspada Jugoslavije početkom devedesetih i konačno završava u godini referenduma za pristup Hrvatske Europskoj uniji, sabirući u jednome trenutku sve društvene i intimne hladnoće triju opisanih zima. Zaplet drame zamišljen je poput kostura kakvog *Bildungsromana*, ispisanog gotovo šenoinskim erosom; služavka s početka dvadesetog stoljeća, čije djevojačko prezime Vinter nudi jednu od lozinki za dekodiranje naslova, pod nerazjašnjenim okolnostima biva izbačena iz gospodske kuće u kojoj radi, s tek rođenim djetetom na grudima. U idućih devedesetak godina ta kuća postat će simbolički

protagonist, uz sudbine članova služavkine obitelji – njena kćer uselit će se u jedan njen dio, kao članica pobjedničke vojske nakon Drugog svjetskog rata, njena unuka dočekat će tamo i sljedeći rat na ovim prostorima, a praunuka dovršiti obiteljsku imovinsko-pravnu borbu udajom za lokalnog tajkuna i kupnjom kuće. Kuća je pripadala prijeratnom odvjetniku bliskom ustaškom pokretu, kuća je pripadala radnom narodu, kuća naposljetku pripada banci, ili tajkunu koji će je za svoju zaručnicu otkupiti od banke. Čija je to kuća? Šenoinski trilerski zaplet, koji autorica majstorski raspliće u tkivu teksta kao da se odlično zabavlja, daje naslutiti da je služavkina kćer krvni slijednik gospodske obitelji s početka priče, što fabulu dodatno oplemenjuje ironičnom besmislenošću povijesnih prevrata na ovim prostorima.

U drami *Tri zime* sve glavne uloge pripadaju ženama, koje po staroj poslovice s mizoginjskim predznacima ionako drže tri kuta svake, pa i ove kuće koja stalno mijenja vlasnike. Autorica se ne odlučuje na to da bi dosegнула određenu poantu, niti ta strategija izgleda kao unaprijed određeni program. Ona naprosto gradi priču u kojoj je posve logično da je recentna povijest ovih krajeva (i) ženska povijest, virtuozno slažući zaplet oko vlastitih junakinja, ne štedeći ih reperkusija te iste povijesti. Protagonistkinje iz prve generacije tako izbacuju na ulicu zbog seksualnog prijestupa, junakinja u drugoj generaciji rješava stambeno pitanje zahvaljujući vezi s političkim moćnikom, a dvije sestre u trećoj generaciji samo pokušavaju preživjeti, jedna uz partnera koji *misli da hranu donose rođe*, a druga uz suprugove batine. Priča mladih žena iz četvrte generacije pritom odzvanja najzlokobnije jer je okvir njihovih priča autentično suvremen. Starija sestra odmetnuti je Hamlet koji svojim emigrantskim životnim stilom, fizičkom udaljenošću od obitelji i uvjerenim idealizmom uznemiruje one koji su ostali, a mlađa sestra preuzimanjem inicijative daje završni akord tog sumornoj obiteljskoj sađi. Ta je djevojka, naime, savršeni proizvod svoga vremena, opsjednuta fizičkom ljepotom, usmjerena na materijalni probitak i uspon na društvenoj ljestvici preko akumuliranja kapitala. Njezin završni monolog, britak i energičan, kojim svima u lice istresa pravu sliku stvari, gorki je finale drame. Tena Štivičić u tim kratkim rečenicama koje stavlja u usta mlade Lucije, jezgrovitio izvodi definiciju preživljavanja na ovim prostorima:

(...) Ti nemaš pojma kako je ovdje. Ovo je čovječje, dvilji zapad. Ovdje ne možeš ni zanoktice sanirati, a da nekog ne potplatiš. Ovo dvoje ubogih staraca ne mogu sa svojim penzijama poplačati režije u ovom gospodskom stanu. Dunja tu sjedi s nama, bez prebite kinte. Nakon deset godina na sudu sa zlostavljačem. Al kad sam ja molila da mi se odobri privatna građanska akcija, da pošaljemo dečke k Švabi, sam da ga malo stepu, svi su se križali. Ne, nećemo ići tim putem. Oslonit ćemo se na sudove. Zakon je na našoj strani. Aha. Evo ti ga. Ona puši i pičkara cijele dane, a on je u Ministarstvu vanjskih poslova. U ovoj kući je još naša prabaka rintala za gospodu. Tu su se rodile i baka i mama i Dunja. I mi smo ipak tu proživjeli život ko ljudi. I ja tu kuću ne dam. Ne dam da ju netko kupi, izbaci njih i pretvori je u wellness centar. Jer sam osjećajna, pizda mu materina. A vi se svi samo čudite i naričete. Ovaj još uvijek igra loto. Mama zapomaže da nam je nekad bilo bolje. 'Nismo imalo puno, ali bili smo sigurni.' Pa kak ste bili sigurni kad ste se na kraju svi međusobno poklali? (...) Svi ćete pasti meni na grbaču jer sam ja jedina bila dovoljno inteligentna da se adaptiram.(...)¹

U toj priči većoj od života, jasno je vidljivo nakon Lucijina monologa, povijest se ne sklapa u sliku grada kao u *Vježbanju života*, niti se iz te povijesti izlučuje sudbina pojedine obitelji kao u *Unterstadt*. *Tri zime* umjesto toga nude stogodišnji paralelni slalom društvenih uređenja i ljudskih sudbina na ovim prostorima, u kojem kapital pripada pobjednicima, a bez kapitala ljudi, camusovski rečeno, *umiru i nisu sretni*.

Drama *Tri zime* je, posve opravdano, nakon pohvaljene praiizvedbe u londonskom National Theatreu, svoju premijeru na hrvatskom jeziku dočekala na središnjoj domaćoj pozornici, onoj Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, pod redateljskim vodstvom sadašnjeg ravnatelja Drame Ivice Buljana. Taj posebni, reprezentativni status očituje se i u odluci da se režijsko nadopisivanje značenja svede na minimum, pa je konačni rezultat prilično netipična predstava u Buljanovu opusu. Ta netipičnost ponajviše do izražaja dolazi u scenskoj fakturi u kojoj je međuigra autoričnih dijaloga glavni pogonski motor predstave, u viziji redatelja kojemu obrasci klasične dramaturgije najčešće ne predstavljaju osobiti izazov. Srećom, upravo minuciozno, filigranski precizno raspisivanje dijaloga ponajveći je forte autorična dramskog pisma, u ovom slučaju

Foto: Mara Bratiš

Alma Prica, Nina Viočić

dodatno naglašen točno doziranim humorim naglascima, pa kompromisna redateljska postavka koja s distance nadgleda linearno rasprostriranje dramskog materijala nije odveć naštetila ukupnom dojmu.

Buljanova redateljska ideja vrlo je jednostavna; pozornica HNK-a zatrpna je građanskim namještajem čije višedasetljetne naslage uspomena scenograf Aleksandar Denić dodatno usložnjuje ukoso postavljenim ogledalom. Osim silne količine drvene krame koja gospodari prostorom, jedini vizualni ključ su castorfovski upečatljivi brojevi napravljeni od crvenih sijalica; po jedan za svaki vremenski odsječak, ako bi nekom nepažljivom gledatelju promaklo o kojoj generaciji je riječ u određenom trenutku

predstave. Brojevi u finalu stapaju se u amorfnu masu nad vremena, i ta režijsko-scenografska doslovnost dobra je metafora za ukupnost dometa scenskih intervencija u zagrebačkoj predstavi. Buljan svaki od vremenskih skupova režira s ovlašt osjenčanim mirisom epohe, u gotovo filmski osušenim prizorima, s glumačkim kolektivom koji je postavljen pred heterogeni skup izvedbenih zadataka. Ta nesistematična heterogenost u nekim trenucima uzrokovala je neujednačene glumačke doprinose, od filmski stiliziranih epizoda, preko kreacija na rubu karikature do klasičnih dramskih junaka, često bez zajedničke fokusiranosti u ključnim grupnim scenama.

Šaroliki glumački kolektiv predvodile su jake ženske sna-

ge zagrebačkog HNK-a: Alma Prica kao *ur-majka* Monika, Ksenija Marinković i Barbara Vicković kao njezine unuke Maša i Dunja, Jadranka Đokić u ulozi njene prauunuke Alise i Nina Viočić kao Karolina, duh prošlosti koji je ta obitelj naslijedila s kućom. Alma Prica Moniku tumači s precizno odmjerenim egzistencijalnim strahom izmučene žene, izjednačivši ipak previše samozatajnost vlastitog lica s nedovoljno izraženim glumačkim sredstvima kojima ga tumači. Više izvedbenog rizika preuzela je Nina Viočić u ulozi Karoline, prilagodivši je svojem prepoznatljivom glumačkom habitusu intenzitetom, hrabro i veoma uspješno zaronivši u stiliziranu kreaciju starice na kraju životnog puta u priči druge generacije, ali i dirljivo sluđene žene s početka sižea. Ksenija Marinković i Barbara Vicković upečatljive su kao filmski precizne sestre iz druge i treće priče, a Jadranka Đokić u ulozi Alise spremno se stavila u podređenu poziciju uljeza u vlastitoj obitelji, više doprinoseći aktivnim slušanjem, nego izravnim sudjelovanjem. Mlada početnica Luca Anić impresivno je savladala zahtjevnu ulogu Lucije, u rasponu od desetogodišnjeg djeteta do zrele žene, vrlo vješto dozirajući energetski potencijal do uvjerljivog završnog *crescenda*. Svim tim ženama raspoloženo je i s puno glumačkog žara parirao Dragan Despot, igrajući žovijalnog starog čangrizavca precizno i duhovito, s dobro doziranim trenucima egzistencijalne nemoći. U ulogama iz prvog dijela pomalo su kruti i bez preciznog redateljskog vodstva ostali mladi glumci Mada Peršić i Silvio Vovk, a Siniša Popović, Franjo Kuhar, Bojan Navojec, Mislav Čavajda i Slavko Juraga rutinirano su iznijeli teret sporednih uloga, bez većih izvedbenih rizika.

Lucija Luce Anić u finalu predstave izgovara krucijalni monolog interpretirajući ga upečatljivo, s uvjerenjem i zaraznim optimizmom, energijom kojoj se teško oduprijeti. Sadržaj izgovorenog nedvosmisleno ocrtava svu nemoć pojedinca pred sve proždričim naletom vladavine kapitala, iskrivljenih vrijednosti, nepravdi koje se ispravljaju novom nepravdom, jezivu logiku čovjekove prilagodbe na sveprisutno zlo. Publika taj monolog ispraća oduševljenim pljeskom, bez ikakve zadržke pred sadržajem koji do njih dopire, veličajući hrabro preuzimanje inicijative mlade generacije, koja će po svemu sudeći ponoviti baš sve pogreške predaka, zobljući naslijeđeno kiselo grožđe. Taj spontani pljesak na otvorenoj sceni najjeziviji je trenutak predstave, a ujedno i dokaz da je Tena Štivičić s *Tri zime* sasvim jasno uspjela ocrtati duh vremena.

¹ Tena Štivičić: *Tri zime*, Hena.com, Zagreb, 2016., str. 131–133.

Foto: Mara Bratoš

S. Popović, K. Marinković, N. Viočić, F. Kuhar, B. Navojec, D. Despot